

XXVI. Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Tábor

Táborzáró beszámoló

2011.

1. Bevezetés

A Bódva-völgy Észak-Magyarország egyik kiemelt jelentőségű ökológiai folyosója. Kifejezetten hegyvidéki forrásvidékétől az alföldi jellegű torkolatvidékig változatos élőhelyek alakultak ki. A völgy hazai szakasza megközelítőleg É-D irányú, ezért vonulási folyosó jelleggel a kisebb és a nagyobb testű madarak egyaránt szívesen használják. Erre alapozva a völgy egy arra alkalmas pontján 1986 óta hosszútávú ornitológiai vizsgálat folyik. A terület madárvilágának és a táborban folyó kutatói, természetvédelmi munka bemutatásának kapcsán ismeretterjesztő és szemléletformáló tevékenységet is végzünk fiatalok (óvodástól az egyetemista korosztályig) körében. Ezek a célok és feladatok mára egymástól elválaszthatatlan egységgé forrtak össze a Bódva-völgyi Madárvonuláskutató és Természetvédelmi Táborban, létrehozva Észak-Magyarország egyik legnagyobb őszi vonuláskutató és természetismereti bázishelyét.

2. Elhelyezkedés, módszerek

A tábor a Bódva-völgy egy viszonylag szűk, alig 500 méter széles szakaszán található. A völgyet itt közrefogó két hegyoldal zárt cseres-tölgyesekkel és gyertyános tölgyesekkel fedett, míg a völgyalján kaszáló- és mocsárrétek, művelt és felhagyott szántóföldek, bokorsorok, illetve a Bódva egykor levágott mederszakaszai húzódnak. A konkrét vizsgálati terület nagy részét magába foglaló két, egymással párhuzamos bokorsor az egyik hegyoldal lábánál eredő források vize mentén kialakult ligeterdőfoltok és cserjések mentén helyezkedik el. További vizsgált élőhelyek egy felhagyott legelő területén kialakult zárt töviskes cserjések, valamint a Bódva és ártere. A különböző élőhelyek, a nagy mennyiségű táplálékot nyújtó cserjések, és a víz közelsége változatos madárvilágot biztosítanak a fészkelési időszakban és a vonulás során egyaránt.

A táborban 2011-ben 2 időszakban vizsgáltuk a terület madárvilágát:

1. Április 21. és július 11. között a területen a CES: Constant effort ringing in Europe – magyar megfelelőjeként Állandó Ráfordítású Gyűrűzés – standard protokollja alapján dolgoztunk. A program a 80-as években indult Nyugat-Európából. Célja egy hosszútávú monitoring rendszer működtetése, amely az élőhelyek állapotát és az élőhelyek minőségét jelző fészkelő madárfajok állományait kívánja vizsgálni. További információk az EURING honlapján olvashatóak. A program során Szalonnán 9 alkalommal, 8 hálóval végeztünk munkát – a CES protokoll alapján.

2. Augusztus 15. és október 27. között rendeztük meg a hagyományos őszi vonuláskutató tábort. A munkát az Actio Hungarica standard protokollja alapján végeztük. Az Actio Hungarica Madárvonulás-kutató Hálózat célja a hazai fészkelő és vonuló madarak standard mintavételi eljárással végzett hosszútávú monitoring kutatása. Ez többek között a vonulási stratégiák és dinamika, illetve a vizsgált élőhelyek, az időjárás, stb. hatását vizsgálja. Szalonnán 38 standard hálóállást használtunk, 37 darab 12 méteres és 1 darab 7 méteres lengyel hálóval. Az adatfelvételezést a protokoll szerint végeztük. Ezen felül a Bódva hullámterén található ligeterdő lombkoronájában zajló madármozgás vizsgálatára beállítottunk egy lombhálót, amelyet 2 hagyományos háló egymás fölé helyezésével alakítottunk ki.

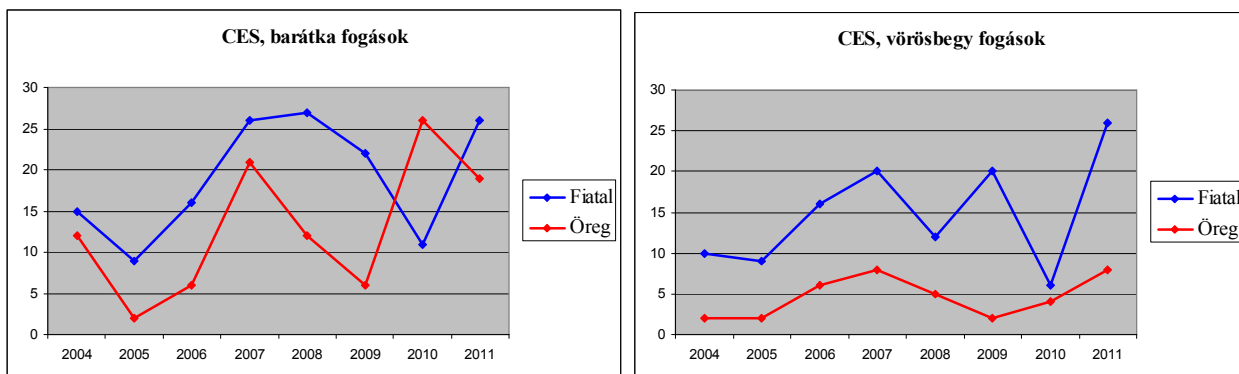
Jelen beszámolóban elsősorban a 2. időszak munkáját kívánjuk bemutatni, ugyanakkor röviden áttekintjük a CES legfontosabb eredményeit is.

3. Madártani eredmények

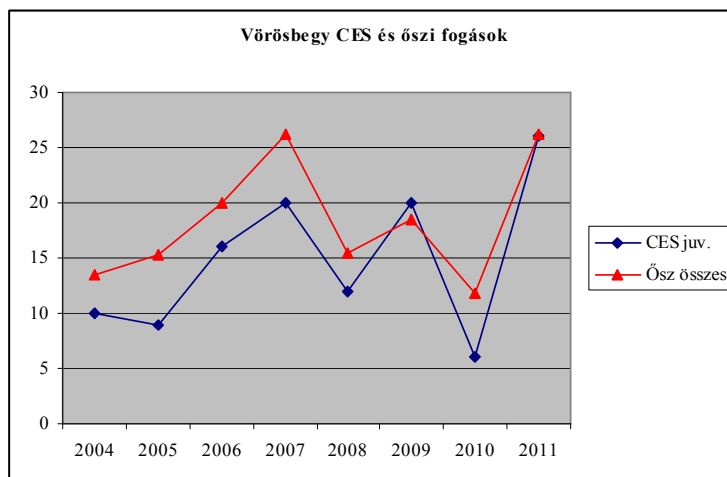
3.1. CES

A CES protokoll időszakában, a fészkelési időben, a megszokott 9 helyett 8 alkalommal, 6-6 órát hálózunk, kifejezetten a töviskes élőhelyeken. Az időjárás a tavalyi extrémén esős évhez képest lényegesen kedvezőbb volt. Bár nem esett nagy mennyiségű csapadék, de a csapadékos napok száma az átlagnál több volt, ez kissé megnehezítette a munkát.

A CES ideje alatt 24 madárfaj 208 egyedét jelöltük meg, ami az átlagtól kissé kevesebb, de a tavalyi rossz szezonhoz képest lényegesen jobb volt. A kezdetben még csapadékos időjárás a vizsgálati időszak második felére lényegesen javult, így sok faj számára lehetőség nyílt egy eredményes második költés lebonyolítására is. A gyűrűzött madarak száma a *mellékletben* olvasható.

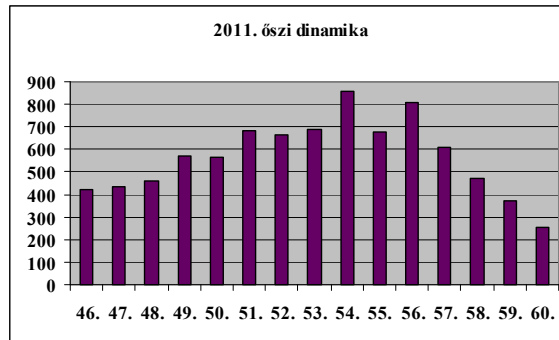

Úgy tűnik, hogy a CES során, a fogott fiatalok számából – nagyobb egyedszámban fogott fajok esetén – több esetben következtetni lehet a várható őszi átvonuló madármennyiségre. Példának álljon itt a vörösbegy adatsoraiból készített grafikon. (Az őszi egyedszámot 100-al osztottuk, hogy a CES és az ősz különböző fogási nagyságrendjei egy grafikonon ábrázolhatók legyenek.)

3.2. Őszi vonulás

Az őszi tábor ideje alatt 65 faj 8534 egyedét jelöltük meg (*ld. melléklet*), ez volt minden idők legeredményesebb őszi szezonja a területen. A kedvező költési időszak után nyár végére és az egész őszi időszakban anticiklonok uralták a térség időjárását. Ennek köszönhetően az időjárás miatt szükségessé váló hálösszehúzások időtartama minimális volt. A kedvező körülményeknek köszönhető ez az igen erős őszi vonulás. A korábbi legerősebb évhez képest (2007, 7246 egyed) 15 százalékkal több madarat jelöltünk az idén. A gyűrűzött madarak száma naponta átlagosan 115 volt, ami közel 20 példány/nap mennyiséggel volt erősebb az eddigi legjobb őszi szezonunkhoz képest.

Az idei év rekordokat hozott egyes fajok egyedszámából is. Az elmúlt 25 évhez képest az idén fogtuk a legtöbbet a következő fajok egyedeiből: vörösbegy, barátposzáta, erdei szürkebegy, kerti poszáta, tüzesfejű királyka, szajkó, nagy fakopáncs. Az átlagoshoz képest csak azokból a madárfajokból fogtunk kevesebbet, amelyek a tartós kedvezően napos és enyhe időjárás miatt valószínűleg későbbre tolták vonulásukat (pl. sárgafejű királyka, téli madárvendégek).

A táborban eddig megjelölt madarak száma jelenleg közel 113000. A leggyakoribb fajok dinamikáját a *melléklet* mutatja be.

3.2.1. Faunisztika

Az idei évben a tábor területén egyetlen új madárfaj jelenlétét sikerült kimutatni. A partifecske 1. egyedét 2011.09.08-án gyűrűzte Zimmermann Zita. A faj feltehetően az őszi vonulás idején rendszeresen megfigyelhető a tábor környékén, de eddig ezt senki nem rögzítette a megfigyelések között. További új gyűrűzött faj volt a macskabagoly (*Strix aluco*), amelynek 1 példányát szintén szeptember elején sikerült megfogni. A területen egyébként fészkelő faj. A táborban gyűrűzött fajok száma elérte a 102-t.

Lokálisan és szezonálisan ritkább madarak kapcsán a fekete harkály (a tábor története alatt 3.), erdei fülesbagoly (7.), seregély (7.), lappantyú (9.) és bajszos sármány (12.) megfogása számított érdekességnek. A téli madárvendégek az idén csak kis számban jelentek meg, mindössze egyetlen csízt és 4 szőlőrigót fogtunk.

Az idén 88 madárfajt sikerült a tábor területén és működési ideje alatt megfigyelni, a tábori fajlista 142 fajra emelkedett.

3.2.2. Megkerülések

Az idén 147 korábbi években gyűrűzött madarat fogtunk vissza. Ennek többszörösét teszik ki az idei szezonon belül gyűrűzött és még a szezon alatt megkerült egyedek száma. A nyári CES program során fészkelőként, vagy a területen született fiatal madarak közül sokat ősszel is megfogtunk. Néhány – helyi viszonyok között – idősebb madarat sikerült megfogni, a tábor történetének 20 legidősebb madarából ötöt az idén fogtunk vissza! A legrégebbi idei megkerülés egy szajkóhoz fűződik. A 2004. október 02-én első évesnek határozott madár idén szeptember 25-én, 7 év után került elő.

Külföldi gyűrűs madár kettő került meg a táborban, egy szlovák gyűrűs barátposzáta és egy olasz gyűrűs meggyvágó. Előbbit a Szalonnától mindössze 24 km-re fekvő Drienovec (Somodi, Szlovákia) településen működő gyűrűzőtáborban, tavaly ősszel évben jelölték. Egy, augusztus közepén Szalonnán jelölt vörösbegy szeptemberben Svájcban került meg (ez az első svájci megkerülése a tábornak). A tavalyi táborzárás óta a következő külföldi megkerülésekről szereztünk tudomást:

Visszafogva/ Recapture					Gyűrűzve/ Ringing					Táv (km)	Megjegyzés
Gyűrűszám	Faj	Dátum	Hely	Ország	Visszafogta	Dátum	Hely	Ország	Gyűrűzte		
INFS OZZANO (BO) ITALY LL17288	Sylvia borin	2008.08.22	Szalonna	Magyarország	Monoki Ákos	2008.05.15	Dell'Arco, Ventotene (Isola)	Olaszország	Spina Fernando	1031	gyűrűző engedte el
N. MUSEUM SLOVAKIA S200900	Sylvia atricapilla	2011.09.01	Szalonna	Magyarország	Huber Attila	2010.09.21	Drienovec, Kosický Kraj	Szlovákia	Peter Pjencak, RNDr.	24	gyűrűző engedte el
Budapest XA46207	Turdus philomelos	2011.01.09	Andria (C. Caputo), Bari	Olaszország	CPA Sezione Comunale di Conversano	2010.10.06	Szalonna	Magyarország	Farkas Roland	882	Elpusztult, a megtalálás előtti egy héten belül. Lőve.
Budapest A992669	Erithacus rubecula	2011.09.22	Ried- Mörel, Valais	Svájc	Balzari Carl' Antonio	2011.08.19	Szalonna	Magyarország	Kerényi Zoltán	983	Elpusztult, a megtalálás előtti egy héten belül. Macska ejtette el.

4. Bemutatás, környezeti nevelés

A tábor tradicionális tevékenysége a környezeti nevelés. Évente több tíz alternatív biológiaórát, terepi kiselőadást és bemutatót tartunk a látogatók számára, mely így kiemelkedő szereppel rendelkezik a régióban végzett oktatási tevékenységek körében. A csoportok jelentős része abból a hátrányos helyzetű észak-borsodi régióból érkezik, ahol az utóbbi években, évtizedekben felhagyott bányászati, ipari tevékenységek nyomán a természeti környezet jelentősen károsodott, így nekik már maga a nemzeti park területére tett kirándulás is külön élményt jelent.

A tavalyi év teljesen tönkretette a táborba vezető utat, amelyet idén tavasszal sikerült megfelelő állapotba hozni. A jó útviszonyoknak és a szinte végig száraz, napos időnek köszönhetően óriási érdeklődés volt a táborban szervezett program iránt. 16 településről, 25 oktatási intézményből összesen 1227 gyermek érkezett. Ez a szám a kétszerese a tavalyinak és egyben a második legeredményesebb év.

A tábor működtetése továbbra is elképzelhetetlen lenne önkéntesek segítségével. Munkánkba nagyon sok önkéntes, főleg középiskolás és egyetemista kapcsolódott be. Idei évben 166 ember vett részt a tábor munkájának zavartalan lebonyolításában, akik az ország 51 pontjáról érkeztek. Átlagosan több mint 8 fő volt naponta kinn, összességében 687 napnyi önkéntes munkát biztosítva.

A táborba látogató csoportok megoszlása

Település/ Settlement	Oktatási int./ Inst. type	Intézmény szám/ No. of ed. inst.	Csoport szám/ No. of groups	Létszám/ Person
Aggtelek	általános iskola	1	2	37
Berente	általános iskola	1	5	119
Berente	óvoda	1	1	30
Edelény	általános iskola	1	2	28
Edelény	középiskola	1	4	71
Gödöllő	egyetem	1	1	4
Izsófalva	általános iskola	1	1	47
Jósvafő	óvoda	1	1	9
Kazincbarcika	általános iskola	5	9	362
Kazincbarcika	óvoda	2	3	138
Kurityán	óvoda	1	1	43
Miskolc	általános iskola	1	1	39
Nyíregyháza	főiskola	1	3	81
Ormosbánya	általános iskola	1	1	15
Perkupa	általános iskola	1	2	36
Sajóecseg	középiskola	1	1	10
Szalonna	általános iskola	1	2	54
Szögliget	óvoda	1	1	20
Szögliget	általános iskola	1	1	44
Szuhakálló	általános iskola	1	1	40
16 település		25	43	1227

5. A Bódva-völgyi tanösvény felújítása

Idén sikeresen pályáztunk a Zöld Forrás Alapítványnál a tanösvény bővítésére és felújítására. Ennek keretében egy kezdőtáblát helyeztünk el Perkupa község közepén. Ugyanitt elhelyeztünk egy táblát, amely a község építészeti értékeit mutatja be. A sérült tanösvénytáblákat és tartókat újakra cseréltük, és kiegészítettük az idei év madarának táblájával. A rendelkezésre álló keretből egyúttal sikerült új, naprakész tanösvény kísérő füzetet kiadni. Ezúton is köszönjük az Alapítvány támogatását!

Ezúton kívánunk köszönetet mondani azoknak, akik a táborvezetési feladatokban az idén részt vettek: Balácsi Péter, Farkas Roland, Gáti Eszter, Huber Attila, Dr. Juhász Lajos, Kerényi Zoltán, Kováts Dávid, Szabó Gábor, Tóth László, Zimmermann Zita. Köszönet illeti továbbá az önkéntes madarászok nélkülözhetetlen és lelkes munkáját is!!!

A 2011. év összesítése (CES + ŐSZ)/ 2011. Summary					
	Faj/ Species	Latin név/Scientific name	CES	08.15.-10.27.	Összesen/ Totally ringed
1.	karvaly	Accipiter nisus	0	1	1
2.	macskabagoly	Strix aluco	0	1	1
3.	erdei fülesbagoly	Asio otus	0	1	1
4.	jégmadár	Alcedo atthis	0	34	34
5.	lappantyú	Caprimulgus europaeus	0	1	1
6.	nyaktekeres	Jynx torquilla	0	6	6
7.	szürke küllő	Picus canus	0	3	3
8.	zöld küllő	Picus viridis	0	2	2
9.	fekete harkály	Dryocopus martius	0	1	1
10.	nagy fakopáncs	Dendrocopos major	0	15	15
11.	kis fakopáncs	Dendrocopos minor	0	5	5
12.	partifecske	Riparia riparia	0	1	1
13.	molnárfecske	Delichon urbica	0	2	2
14.	erdei pityer	Anthus trivialis	0	9	9
15.	hegyi billegető	Motacilla cinerea	0	17	17
16.	ökörzem	Troglodytes troglodytes	0	142	142
17.	erdei szürkebegy	Prunella modularis	0	277	277
18.	vörösbegy	Erithacus rubecula	37	2616	2653
19.	nagy fülemüle	Luscinia luscinia	0	3	3
20.	fülemüle	Luscinia megarhynchos	1	4	5
21.	házi rozsdafarkú	Phoenicurus ochruros	0	6	6
22.	kerti rozsdafarkú	Phoenicurus phoenicurus	0	17	17
23.	rozsdás csaláncsúcs	Saxicola rubetra	0	1	1
24.	cigánycsaláncsúcs	Saxicola torquata	0	3	3
25.	feketerigó	Turdus merula	12	343	355
26.	énekes rigó	Turdus philomelos	5	265	270
33.	szőlőrigó	Turdus iliacus	0	4	4
34.	réti tücsökmadár	Locustella naevia	0	4	4
35.	berki tücsökmadár	Locustella fluviatilis	0	8	8
37.	cserregő nádiposzáta	Acrocephalus scirpaceus	0	2	2
36.	énekes nádiposzáta	Acrocephalus palustris	0	3	3
27.	kerti geze	Hippolais icterina	0	6	6
32.	barátka	Sylvia atricapilla	48	2139	2187
31.	kerti poszáta	Sylvia borin	0	114	114
28.	karvalyposzáta	Sylvia nisoria	1	4	5

29.	kisposzáta	<i>Sylvia curruca</i>	16	51	67
30.	mezei poszáta	<i>Sylvia communis</i>	1	103	104
38.	sisegő füzike	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	0	15	15
39.	csilp-csalp füzike	<i>Phylloscopus collybita</i>	14	366	380
40.	fitisz füzike	<i>Phylloscopus trochilus</i>	1	141	142
41.	sárgafejű királyka	<i>Regulus regulus</i>	0	44	44
42.	tüzesfejű királyka	<i>Regulus ignicapillus</i>	0	66	66
43.	szürke légykapó	<i>Muscicapa striata</i>	0	131	131
44.	kis légykapó	<i>Ficedula parva</i>	0	17	17
45.	örvös légykapó	<i>Ficedula albicollis</i>	1	4	5
46.	kormos légykapó	<i>Ficedula hypoleuca</i>	0	66	66
47.	őszapó	<i>Aegithalos caudatus</i>	0	135	135
48.	barátcinege	<i>Parus palustris</i>	6	64	70
49.	kormosfejű cinege	<i>Parus montanus</i>	0	6	6
50.	fenyvescinege	<i>Parus ater</i>	0	4	4
51.	kékcinege	<i>Parus caeruleus</i>	22	364	386
52.	széncinege	<i>Parus major</i>	19	466	485
53.	csuszka	<i>Sitta europaea</i>	1	14	15
54.	hegyi fakusz	<i>Certhia familiaris</i>	2	11	13
55.	tövisszúró gébics	<i>Lanius collurio</i>	0	18	18
56.	szajkó	<i>Garrulus glandarius</i>	0	34	34
57.	seregély	<i>Sturnus vulgaris</i>	0	2	2
58.	mezei veréb	<i>Passer montanus</i>	11	74	85
59.	erdei pinty	<i>Fringilla coelebs</i>	2	116	118
60.	zöldike	<i>Carduelis chloris</i>	3	64	67
61.	tengelic	<i>Carduelis carduelis</i>	1	26	27
62.	csíz	<i>Carduelis spinus</i>	0	1	1
63.	meggyvágó	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	4	61	65
64.	citromsármány	<i>Emberiza citrinella</i>	0	9	9
65.	bajszos sármány	<i>Emberiza cia</i>	0	1	1
Összesen/ Total:			208	8534	8742

Melléklet. Néhány faj dinamikája/Autumn migration of some species

